journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

Sosyolojik Bağlam 7/2 (Ağustos 2026), 271-293 Derleme Makale

Dijital Episteme ve Algoritmik Doxa: Risk Toplumu'nda Yaşlılık, Kamusal Otomasyon ve Kurumsal Politikalar

Berfin Varışlı | 0000-0001-5051-9546 | berfinvarisli@maltepe.edu.tr

Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

https://ror.org/004dg2369

Öz

Bu çalışma, demografik yaşlanma süreçleri ile kamusal hizmetlerin dijitalleşme hızı arasındaki yapısal mesafeyi ve bu mesafenin yaşlı bireyler üzerindeki toplumsal yansımalarını ele almaktadır. Ulrich Beck'in *risk toplumu* kuramı, Foucault'nun *episteme* kavramından türetilen *dijital episteme* ve Bourdieu'nün *doxa* kavramsallaştırmasından hareketle geliştirilen *algoritmik doxa* ve *habitus* ekseninde kurulan bu çalışma, dijital kamusal alanda ortaya çıkan *epistemik kırılganlık* olgusunu incelemektedir. Türkiye örneği bağlamında; e-Devlet, MHRS ve e-Nabız gibi entegre platformların yaygınlaşma süreçleri, güncel TÜİK verileri, aile içi sosyal ağların dönüşümü ekseninde çözümlenmektedir. Çalışma, dijital katılım süreçlerini salt bireysel bir okuryazarlık veya teknik uyum konusu olarak görmek yerine, kurumsal yapılar ile toplumsal katmanlar arasındaki asimetriler bağlamında değerlendirmeyi önermektedir. Bu alanda dünyadaki başarılı örnekler arasında sayılan İsveç, Estonya ve Singapur'un dijital refah politikalarını karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendiren çalışma; *epistemik hakkaniyet* ilkesi ve *yaş dostu yapay zekâ mimarileri* çerçevesinde; proaktif devlet mekanizmaları, mahalle ve muhtarlık ölçeğinde sürekli pedagojik destek altyapıları ile yasal düzenlemeleri içeren bütüncül bir politika önerisi geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler

Dijital Episteme, Algoritmik Doxa, Risk Toplumu, Yaşlılık Sosyolojisi, Kurumsal Otomasyon

Atıf Bilgisi

Berfin Varışlı, "Dijital Episteme ve Algoritmik Doxa: Risk Toplumu'nda Yaşlılık, Kamusal Otomasyon ve Kurumsal Politikalar". *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 7/2 (Ağustos 2026), 271-293.

https://doi.org/10.52108/2757-5942.7.2.3

Geliş Tarihi	31.05.2026
Kabul Tarihi	24.07.2026
Yayım Tarihi	15.08.2026
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	dergi@sosyolojikbaglam.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Yapay Zekâ Kullanımı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

journal of sociological context
sosyolojik bağlam dergisi

Journal of Sociological Context 7/2 (August 2026), 271-293 Review Article

Digital Episteme and Algorithmic Doxa: Ageing, Public Automation, and Institutional Policies in the Risk Society

Berfin Varışlı | 0000-0001-5051-9546 | berfinvarisli@maltepe.edu.tr

Maltepe University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Sociology, İstanbul, Türkiye

https://ror.org/004dg2369

Abstract

This study examines the structural gap between the processes of demographic aging and the pace of the digitalization of public services, as well as the social implications of this gap for older adults. Grounded in Beck's theory of *risk society*, the concept of *digital episteme* derived from Foucault's concept of *episteme*, and the concepts of *algorithmic doxa* and *habitus* developed from Bourdieu's conceptualization of *doxa*, the study investigates the phenomenon of *epistemic vulnerability* emerging within the digital public sphere. Focusing on the case of Türkiye, the study analyzes the diffusion of integrated digital platforms such as e-Devlet, MHRS, and e-Nabız through current data from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) and the transformation of family-based social networks. Rather than framing digital participation merely as a matter of individual digital literacy or technical adaptation, the study proposes evaluating it within the context of asymmetries between institutional structures and social strata. By comparatively evaluating the digital welfare policies of Sweden, Estonia, and Singapore, which are widely regarded as among the world's leading examples in this field, the article develops a holistic policy framework based on the principles of *epistemic equity* and *age-friendly artificial intelligence architectures*, encompassing proactive state mechanisms, continuous pedagogical support infrastructures at the neighborhood and local administrative levels, and legal regulations.

Keywords

Digital Episteme, Algorithmic Doxa, Risk Society, Sociology of Ageing, Institutional Automation

Citation

Berfin Varışlı, "Digital Episteme and Algorithmic Doxa: Ageing, Public Automation, and Institutional Policies in the Risk Society". *Journal of Sociological Context* 7/2 (August 2026), 271-293.

https://doi.org/10.52108/2757-5942.7.2.3

Date of Submission	31.05.2026
Date of Acceptance	24.07.2026
Date of Publication	15.08.2026
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Similarity Check	Done – Turnitin
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org
Use of Artificial Intelligence	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

| Copyright & License | Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0. |

Giriş

Geç modernleşmenin ürettiği yapısal krizlerle karakterize olan *risk toplumu*[1], günümüzde yapay zekâ sistemlerinin ve algoritmik rasyonalitenin egemenliğinde yeni bir evreye taşınmaktadır. Bu çalışma, söz konusu dönüşümü Foucault'nun episteme kavramından harekeyle "dijital episteme" olarak kavramsallaşmaktadır. Ana akım teknolojik-determinist anlatılar, yapay zekâ entegrasyonunu toplumsal işleyişi optimize eden nötr ve doğrusal bir ilerleme olarak rasyonalize etse de bu dönüşüm, arka planda yeni asimetrik güç ilişkileri, tabakalaşma ve dışlama mekanizmaları üretmektedir. Söz konusu epistemolojik ve yapısal dönüşümün kurumsal düzeyde en az tartışılan kırılgan gruplarından/öznelerinden birini yaşlı nüfusu oluşturmaktadır.

Klasik gerontoloji ve yaşlılık sosyolojisi literatürü, yaşlı bireylerin toplumsal uyum süreçlerini çoğunlukla biyolojik kapasite kaybı, bakım pratikleri, kuşaklararası etkileşimler, *toplumsal geri çekilme* veya dijital araçlara erişimdeki teknik-altyapısal sorunlar ve yetersizlikler üzerinden okuma eğilimindedir. Ancak bu geleneksel yaklaşım, dijitalleşmenin bireylerin gündelik pratiklerini ve düşünüş biçimlerini kökten değiştiren yapısal gücünü açıklamakta yetersiz kalmaktadır[2]. Oysa dijital toplum, öznelerden yalnızca teknolojik enstrümanları kullanmalarını değil; sorgulanmaksızın kabul edilen pratikler, eğilimler ve bilişsel şemalar bütünü olarak işleyen bir *algoritmik doxaya*[3] habitus temelinde uyum sağlamalarını talep etmektedir. Kamusal hizmetlerin, sağlık altyapılarının ve gündelik enformasyon akışının algoritmik kodlarla yapılandırıldığı bu düzende "dijital okuryazarlık" kavramı, pedagojik bir beceri tanımından sıyrılarak kamusal alanda varlık sürdürebilmenin fiilî ön koşuluna dönüşmektedir. Bu kuramsal eksiklik yalnızca uluslararası literatüre özgü değildir. Türkiye'deki gerontoloji araştırmaları da yaşlılık-teknoloji ilişkisini ağırlıklı olarak cihaz erişimi, kullanım alışkanlıkları ve dijital okuryazarlık becerileri ekseninde ele almakta; dijitalleşmenin yaşlı bireyler üzerindeki yapısal ve toplumsal etkilerini yeterince sorunsallaştırmamaktadır[4]. Oysa Türkiye'nin hem hızlı bir demografik yaşlanma sürecinden geçmesi hem de kamusal hizmetlerini hızla algoritmik altyapılara taşıması, bu teorik boşluğu giderek daha kritik bir araştırma önceliğine dönüştürmektedir. Nüfusun yaşlandığı ve devletin dijitalleştiği bu çifte dönüşüm ortamında, yaşlı bireylerin kamusal alandaki konumunu yalnızca bireysel uyum kapasitesi üzerinden okumak yapısal eşitsizlikleri görünmez kılmakta ve kurumsal sorumlulukları bireyselleştirmektedir.

Bu kuramsal kesişim noktasında, hızla yaşlanan nüfus ile dijitalleşme süreci arasındaki yapısal asimetri hem Türkiye'ye özgü hem de küresel ölçekte gözlemlenebilir bir örüntü

1 Ulrich Beck, *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, çev. Kâzım Özdoğan (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011).

2 Andrea Rosales – Mireia Fernández-Ardèvol, "Ageism in the Era of Digital Platforms", *Convergence* 26/5-6 (2020), 1074–1087.

3 Pierre Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak: Kabiliye Üzerine Üç Etnoloji Çalışması*, çev. Nazlı Ökten (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018).

4 Aylin Görgün Baran vd., "Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 1/45 (2017) ; Mehmet Ali Köroğlu, "Dijitalleşen Dünyada Yaşlılık-Teknoloji İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 11/2 (2024).

oluşturmaktadır. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na[5] göre 65-74 yaş grubunda internet kullananların oranı 2020'deki %27,1'den 2025'te %53,2'ye yükselmiş; bununla birlikte bu oran, 16-74 yaş genelindeki %90,9'un oldukça gerisinde kalmaya devam etmektedir. Söz konusu fark sadece bir erişim sorununun ötesinde anlam taşımaktadır: Aynı araştırma, e-devlet hizmetlerini kullananların oranının 25-34 yaş grubunda %92,8 iken 65-74 yaş grubunda yalnızca %29,6'da kaldığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, dijital bölünmenin yalnızca erişim altyapısına değil, kamusal hizmetlere fiilî katılım kapasitesine de yansıdığını göstermektedir. Eurostat [6] verileri de bu örüntünün Türkiye'ye özgü olmadığını ortaya koymaktadır: AB genelinde 65-74 yaş grubunun günlük internet kullanım oranı %59,2 iken aynı oran 16-24 yaş grubunda %97,1'e ulaşmaktadır.

Toplumsal açıdan kritik olan paradoks tam bu noktada belirginleşmektedir: Toplumlar demografik olarak yaşlanırken kamusal ve sivil alan, eş zamanlı ve asimetrik biçimde algoritmik rasyonalite ekseninde dönüşmektedir. Bu eş zamanlı hareket tesadüfi değil; geç modernleşmenin yapısal bir çelişkisidir[7]. Kurumsal otomasyon süreçleri hız ve verimlilik kazanımları sunarken, dijital sermayeden görece yoksun olan yaşlı nüfusu algoritmik sistemlerin dışına iterek onları bürokratik görünmezlik ve kurumsal dışlanma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Beck'in[8] risk toplumu kuramı bu çelişkiyi yapısal düzeyde konumlandırmakta; algoritmik dönüşümün ürettiği yeni risk kategorilerinin toplumsal tabakalara eşitsiz biçimde dağıldığını göstermektedir. Foucault'nun[9] bilgi/iktidar analizi ise kamusal otomasyonun yalnızca teknik değil, aynı zamanda normatif bir iktidar pratiği olduğunu; kimin görünür, kimin görünmez sayılacağını belirleyen yeni bir episteme kurduğunu ortaya koymaktadır. Bourdieu'nün[10] habitus ve doxa kavramları da bu sürecin neden ve nasıl içselleştirildiğini açıklamakta; algoritmik düzenin sorgulanmaz bir doğal düzen olarak algılanmasının ardındaki simgesel iktidar mekanizmalarını görünür kılmaktadır. Bu üç kuramsal perspektifin kesişimi, dijital dışlanmanın bireysel bir yetkinlik sorunu değil, yapısal bir iktidar meselesi olduğunu analitik açıdan temellendirmektedir. Bu çalışma, yaşlılık olgusunu sadece biyolojik ya da kronolojik bir kategori olarak değil; dijitalleşme hızı ile nüfusun yaşlanma dinamikleri arasındaki yapısal gerilimin ürettiği bir alan olarak ele almaktadır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: Kamusal alanın algoritmik dönüşümü, yaşlı bireylerin vatandaşlık haklarını fiilen kullanma kapasitelerini nasıl ve hangi mekanizmalar aracılığıyla kısıtlamaktadır? Bu sorudan hareketle makale; yaşlı bireylerin algoritmik sistemlerle kurduğu ilişkiyi şekillendiren yapısal engelleri ortaya koymayı ve bu engelleri azaltmaya yönelik kurumsal politika modellerini eleştirel biçimde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

---

5 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması* (2025).

6 Eurostat. *Digital Economy and Society Statistics – Households and Individuals*.

7 Beck, *Risk Toplumu*.

8 Beck, *Risk Toplumu*.

9 Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Kitabevi, 2001).

10 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

Bu doğrultuda bu çalışma, üçlü bir analitik izlek üzerine kurulmaktadır. İlk bölümde Türkiye'deki mevcut durum, kamusal otomasyonun ürettiği yapısal entegrasyon mesafesi ve aile içi enformel sosyal ağların değişen rolü ekseninde incelenmektedir. Bu bölüm; TÜİK verilerini Bourdieu'nün sermaye kavramsallaştırmasından hareketle geliştirilen dijital sermaye kavramını ve Foucault'nun iktidar analiziyle birleştirerek Türkiye'ye özgü kırılganlık örüntülerini ortaya koymaktadır. İkinci bölümde dijital refah perspektifinden dünyada bu konuda iyi örnekler olarak öne çıkan İsveç, Estonya ve Singapur modelleri karşılaştırmalı biçimde ele alınarak kurumsal otomasyonun ürettiği entegrasyon mesafelerini bireysel uyum kapasitesine değil devletin düzenleyici sorumluluğuna bırakan politika stratejileri analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde ise yaşlı bireyi dijital dönüşümün edilgen nesnesi olarak kodlayan korumacı paradigma eleştirel bir perspektiften sorgulanmakta ve "epistemik hakkaniyet ilkesi" ile "yaş dostu yapay zekâ mimarileri" ekseninde dönüştürücü bir normatif çerçeve geliştirilmektedir. Bu üç bölüm birbirini hem ampirik hem kuramsal hem de normatif düzeyde tamamlayarak Türkiye örneği üzerinden daha geniş bir politika tartışmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1. Kurumsal Otomasyon, Yapısal Entegrasyon Mesafesi ve Enformel Kırılganlık: Türkiye Örneği

Makro düzeydeki demografik dönüşümler ile kurumsal yapıların teknolojik uyum hızları arasındaki gerilim, çağdaş sosyolojinin en dinamik tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu gerilim yalnızca Türkiye'ye özgü değil; 1974-2024 yılları arasında küresel ölçekte 65 yaş üstü nüfusun oranı %5,5'ten %10,3'e yükselmiş olup Birleşmiş Milletler projeksiyonlarına göre bu oranın 2074'e kadar %20,7'ye ulaşması beklenmektedir.[11] Öte yandan OECD verilerine göre 2025 itibarıyla bireylerin üçte birinden fazlası yapay zekâ araçlarını kullanmakta; ancak bu benimseme en büyük kırılmanın yaş ekseninde-53,6 puanlık bir uçurumla- yaşandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kamusal hizmetlerin hızla algoritmik altyapılara taşındığı tüm toplumlarda gözlemlenen bu yapısal örüntü, dijital dönüşüm ile demografik yaşlanmanın kesişim noktasında küresel bir politika sorunu olarak belirmektedir.[12]

Bununla birlikte, Türkiye söz konusu dönüşümü hem demografik hem de kurumsal açıdan son derece hızlı ve yoğun biçimde yaşayan ülkeler arasında yer almaktadır. Bir yanda nüfus hızla yaşlanmakta, öte yanda devlet aygıtı kamusal hizmetlerini giderek daha kapsamlı biçimde dijital altyapılara taşımaktadır. Bu iki sürecin eş zamanlı seyri, toplumsal bütünleşme açısından önemli bir yapısal gerilim alanı yaratmaktadır. TÜİK'in "İstatistiklerle Yaşlılar"[13] araştırmasına göre, 65 yaş ve üzeri nüfus, 2020'deki 7,9 milyondan 2025'te 9,6 milyona ulaşarak beş yılda %20,5 artmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı aynı dönemde %9,5'ten %11,1'e yükselmiş; ortanca yaş ise 32,7'den 34,9'a

[11] Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Nüfus Bölümü, *2024 Dünya Nüfus Beklentileri: Sonuçların Özeti* (New York: Birleşmiş Milletler, 2024),1-4.

[12] Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), *Yaşlılar için Dijital Beceriler: Etkili Eğitim Programları için Temel Adımlar,* OECD Politika Bültenleri 35 (Paris: OECD Yayıncılık, 2025),1-3.

[13] Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *İstatistiklerle Yaşlılar, 2025* (2025)

çıkmıştır. Nüfus projeksiyonları bu tablonun daha da keskinleşeceğine işaret etmektedir: Ana senaryoya göre yaşlı nüfus oranının 2030'da %13,5, 2040'ta %17,9 ve 2060'ta %27,0'ye ulaşması beklenmektedir. Başka bir deyişle, önümüzdeki yıllar içinde her dört kişiden birinin 65 yaş ve üzerinde olacağı bir demografik gerçeklikle yüzleşilecektir. Tam da bu demografik dönüşümün derinleştiği dönemde devlet, kamusal hizmet mekanizmalarını giderek daha fazla algoritmik altyapılara taşımaktadır. Bu süreç, sadece teknik bir modernleşme hamlesi olmanın ötesinde, vatandaşlık haklarının kullanım biçimlerini köklü biçimde dönüştüren yeni bir kurumsal otomasyon ağı yaratmaktadır. Ne var ki söz konusu dijitalleşme dalgası; alt gelir grupları, düşük eğitim seviyesine sahip kesimler, engelliler ve göçmenler gibi yapısal kırılganlıklara sahip pek çok toplumsal grubu yeni yapısal bariyerlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu genel örüntü içerisinde yaşlı nüfusun maruz kaldığı "enformel kırılganlık" ise yalnızca cihazlara erişememek gibi ekonomik bir yoksunluktan değil; kamusal alanı görünmez biçimde şekillendiren algoritmik düzenin dayattığı yeni kurallara yaşlı bireylerin yabancılaşmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu yapısal çelişkinin yerel yansımalarına geçmeden önce kamusal otomasyonun hangi kuramsal zemin üzerinde yükseldiğini ve bu zeminin gündelik hayatta nasıl içselleştirildiğini kavramsal düzeyde incelemek gerekmektedir.

1.1. Dijital Episteme ve Algoritmik Doxa: Kuramsal Temeller

Foucault'nun[14] *episteme* kavramı, belirli bir tarihsel kesitte nelerin bilinebilir, söylenebilir ve rasyonel kabul edilebilir olduğunu belirleyen söylemsel formasyonları ifade eder. Günümüzde bu kavramsal çerçeve, veri temelli rasyonalitenin ve makine öğrenmesi modellerinin toplumsal gerçekliği yeniden kodladığı bir algoritmik bilgi düzenine dönüşmektedir.[15] Kamusal hizmetlerin ve bürokratik mekanizmaların algoritmik altyapılara taşınması, hizmet kalitesi ve verimlilik açısından önemli kazanımlar sunarken aynı süreç, algoritmik sistemlerin işleyiş mantığına entegre olamayan özneler için yapısal dışlanma riskleri de üretmektedir[16]. Bu bağlamda algoritmalar, toplumsal gerçekliği yeniden yapılandıran bilgi/iktidar enstrümanları[17] olarak işlev görmekte; Just ve Latzer'in[18] kavramlaştırmasıyla bir "algoritmik yönetişim" biçimini kurumsallaştırmaktadır.

---

14 Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*.

15 Christoph Neuberger et al., "The Digital Transformation of Knowledge Order: A Model for the Analysis of the Epistemic Crisis", *Annals of the International Communication Association* 47/2 (2023), 180-201; Jenna Burrell – Marion Fourcade, "The Society of Algorithms", *Annual Review of Sociology* 47 (2021), 213-237.

16 Virginia Eubanks, *Automated Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor* (New York: Macmillan+ORM, 2018); Frank Pasquale, *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015).

17 Michel Foucault, *İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005); Antoinette Rouvroy – Thomas Berns, "Algorithmic Governmentality and Prospects of Emancipation", *Réseaux* 177/1 (2013), 163–196

18 Natascha Just – Michael Latzer, "Governance by Algorithms: Reality Construction by Algorithmic Selection on the Internet", *Media, Culture & Society* 39/2 (2017).

Bu yeni epistemik düzenin gündelik hayata uyarlanma ve özneler tarafından sorgulanmadan benimsenme biçimi, Bourdieu'nün[19] *doxa* ve *habitus* kavramsallaştırmaları üzerinden açıklanabilir. Doxa, egemen yapısal ilişkilerin ve kurumsal kuralların "doğal düzenin zorunlulukları" olarak içselleştirildiği, alternatiflerinin düşünülemez hale geldiği inançlar bütünüdür. Dijital dönüşüm çağında bu olgu, kurumsal altyapılar aracılığıyla pekiştirilen bir "algoritmik doxa" olarak yeniden üremektedir. Burada algoritmik doxa, sıradan dijitalleşmeden şu ölçütle ayrışmaktadır: sıradan dijitalleşme mevcut sosyal ilişkileri yalnızca elektronik ortama taşırken, algoritmik doxa bu ilişkileri veri örüntüleri üzerinden yeniden inşa eder; bireylerin sorgulamadan kabul ettiği davranış normlarını, bilgi hiyerarşilerini ve erişim eşiklerini görünmez bir mantık olarak kodlar ve kurumsal meşruiyet zeminine oturtur.[20]

Bireyler, e-devlet kapılarından dijital sağlık platformlarına, bankacılık sistemlerinden kamusal hizmetlere kadar uzanan algoritmik mantığı rasyonel ve alternatifsiz olarak algılamaya koşullanmaktadır. Kurumsal sistemler otomatize oldukça, birey de bu sistemlerin işleyiş ritmine habitus düzeyinde uyum sağlamak, bir başka deyişle dijital evrenin gerektirdiği bilişsel şemaları sezgisel olarak sergilemek durumunda kalmaktadır. Bu sermayeden yoksun olan özneler ise niyetten bağımsız olarak sistemin işleyiş hızının dışına itilme riskiyle karşılaşmaktadır. Bourdieu sosyolojisinin kavramsal araçları ülkemizde kapsamlı biçimde tartışılmış; habitus, doxa ve sermaye kavramlarının farklı toplumsal yapıdaki yansımaları, toplumsal alanlara uygulanarak sosyolojik araştırmanın temel referans çerçevelerinden biri haline gelmiştir[21]. Bu kavramsal zeminden hareketle Binark[22], yaşlı bireylerin dijital sermayeden yoksunluğunun rastlantısal bir teknik eksiklik değil, sınıf temelli yapısal eşitsizliklerin dijital alandaki yeni bir görünümü olduğunu Bourdieu'cü bir perspektiften ortaya koymakta; algoritmik doxa'nın toplumsal sınıf ile iç içe geçerek farklı konumlardaki yaşlı bireyleri asimetrik biçimde etkilediğini görünür kılmaktadır. Bu çalışma, söz konusu kavramsal birikimi algoritmik doxa'yı Foucault'nun bilgi/iktidar analizi ve Beck'in risk toplumu kuramıyla eklemleyerek kamusal otomasyonun yaşlı bireyler üzerindeki yapısal etkilerini bütünleşik bir kuramsal çerçevede analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Dijital episteme ile algoritmik doxa'nın kesişimi, klasik gerontolojik yaklaşımların temel bir kör noktasını açığa çıkarmaktadır. Yaşlı bireylerin dijital toplumla kurduğu mesafeyi çoğunlukla biyolojik kapasite kayıpları ya da cihaz sahipliği gibi birinci nesil dijital bölünme ölçütleriyle açıklayan baskın eğilim[23], dijitalleşmenin yapısal boyutunu açıklamakta yetersiz

19 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak.*

20 Algoritmik doxa kavramı, Bourdieu'nun doxa teorisinden hareketle geliştirilmiştir. Bkz. Pierre Bourdieu, Pierre. *Bir Pratik Teorisi için Taslak: Kabiliye Üzerine Üç Etnoloji Çalışması*. çev. Nazlı Ökten (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018), 159-171; Jenna Burrell – Marion Fourcade, "The Society of Algorithms", *Annual Review of Sociology* 47 (2021), 213-237.

21 Güney Çeğin, "Muhalif Bir Entelektüelin Büyü Bozumu: Bourdieu ve Entelektüeli Sorunsallaştırmak", *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, ed. Güney Çeğin vd. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007).

22 Rosales – Fernández-Ardèvol, "Ageism in the Era of Digital Platforms".

23 Rosales – Fernández-Ardèvol, "Ageism in the Era of Digital Platforms"; Safiya Umoja Noble, *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism* (New York: NYU Press, 2018).

kalmaktadır. Oysa algoritmik dönüşüm, öznenin karşısına teknik olarak aşılması gereken bir cihazı değil; kamusal alanda varlık sürdürebilmenin fiilî ön koşulu haline gelen bütüncül bir algoritmik rasyonaliteyi çıkarmaktadır. Nitekim Görgün Baran, Koçak Kurt ve Serdar Tekeli'nin[24] Türkiye'deki yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanım düzeylerini inceleyen çalışması, bu örüntüyü ampirik düzeyde belgeler niteliktedir: Araştırma, yaşlı bireylerin dijital araçları teknik olarak kullanabilseler dahi kamusal hizmetlere erişim ve çevrimiçi işlem yapma konularında belirgin biçimde geri kaldıklarını ortaya koyarak dijital bölünmenin yalnızca erişim değil, kullanım ve fayda boyutlarında da derinleştiğini göstermektedir. Dolayısıyla yaşlı bireyin bu dönüşümün hızına yetişememesi salt bir yeterlilik sorunu değil; algoritmik doxa'ya habitus düzeyinde entegre olamayan her özneyi sistematik biçimde dışarıya iten yapısal bir konumlanma sorunudur.

1.2. Kurumsal Entegrasyon Mesafesi ve Aile İçi Enformel Ağların Değişen Rolü

Makalede yukarıda kavramsallaştırılan dijital episteme ve algoritmik doxa'nın toplumsal yansımaları, Türkiye'nin son yıllarda hızla ilerlediği kurumsal dijitalleşme süreci bağlamında incelendiğinde katmanlı bir görünüm kazanmaktadır. e-Devlet Kapısı, e-Nabız Kişisel Sağlık Sistemi ve Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) gibi entegre platformlar, bürokratik süreçleri rasyonelleştirerek şeffaflık, hız ve erişilebilirlik açısından güçlü bir kurumsal dönüşüm ortaya koymuştur.[25] Türkiye, bu reformlarla kamu hizmetlerinin dijitalizasyonunda küresel ölçekte dikkat çekici bir konuma gelmiştir[26]. Ne var ki hızlı ve kapsamlı bir kurumsal dönüşümün toplumun farklı katmanlarında eşzamanlı ve homojen bir karşılık bulması yapısal olarak çok mümkün değildir. Bu durum, özellikle dijital sermayesi sınırlı, dijital göçmenleri de içine alan gruplar açısından bir "geçiş evresi gerilimi" üretmektedir.

TÜİK[27] verileri bu gerilimi somut biçimde ortaya koymaktadır. Bu veriler, yaşlı nüfusun dijital altyapıya erişim ile kamusal hizmetlere fiilî katılım kapasitesi arasında ikili ve birbirini pekiştiren bir yapısal mesafeyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Söz konusu mesafe; kurumsal otomasyonun hızı ile yaşlı öznelerin algoritmik doxa'ya habitus düzeyinde entegre olma kapasitesi arasındaki yapısal asimetrinin doğrudan bir yansımasıdır. Nitekim Arun vd.[28], Türkiye'de yaşlıların dijital sermaye düzeyinin toplumsal sınıf ekseninde belirgin biçimde farklılaştığını; düşük dijital sermayeye sahip yaşlı bireylerin kamusal hizmetlere erişimde dezavantajlı konuma düştüğünü ortaya koymaktadır.

---

24 Görgün Baran, Aylin vd., "Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 1/45 (2017), 1–24.

25 United Nations (UN), U*nited Nations E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development;* T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (DDO), *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021*-2025.

26 Handan Boyalı, "Türkiye'de Vatandaş Odaklı İdare: E-Devlet Ötesi Dijitalleşen Kamu", *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi* 6/2 (2023).

27 TÜİK, *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2025*.

28 Özgür Arun vd., «Yaşlıların Toplumsal Sınıfı, Dijital Sermayeleri ve COVID-19 Salgınında Bağlantıda Kalma Pratikleri", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 42/2 (2022).

Bu yapısal entegrasyon mesafesini — yani bireylerin algoritmik olarak yeniden düzenlenen kurumsal sistemlere fiilen dahil olma kapasitesi ile bu sistemlerin teknik gereksinimleri arasındaki yapısal boşluğu — dengelemede aile içi dayanışma ağları kritik bir işlev üstlenmektedir.[29] Dijital sermayesi sınırlı kalan yaşlı bireyler, vatandaşlık, bankacılık ve sağlık haklarını kullanabilmek için büyük ölçüde enformel aile ağlarına başvurmaktadır. Bu süreç, geleneksel kuşaklararası ilişkinin yönünü de dönüştürmektedir: Bilgi ve deneyimin önceki kuşaklardan gençlere aktarıldığı geleneksel sosyalleşme örüntüsünün yerini, gençlerin dijital sermayesinin ileri yaş gruplarına transfer edildiği bir "tersine mentorluk" mekanizması almaktadır[30]. Türkiye bağlamında Demir Erbil ve Hazer[31], kuşaklararası dayanışma perspektifinden yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimlerini nitel olarak incelemiş; 65 yaş ve üzeri bireylerin teknolojiyi öğrenme sürecinde torunlarından ve genç aile üyelerinden destek aldıklarını, bu ilişkinin hem yaşlı bireylerin dijital alanda tutunmasını kolaylaştırdığını hem de kuşaklar arası bağı pekiştirdiğini ortaya koymuştur. Bu yolla kuşaklararası dayanışma, yaşlı bireyin dijital kamusal alandaki dışlanma riskine karşı önemli birenformel destek mekanizmasına dönüşmektedir[32].

Bununla birlikte bu aile içi ağ pratiği, kendi içinde yeni kırılganlıklar üretmektedir. Yaşlı birey, kamusal hizmetlere bir aile üyesinin aracılığıyla eriştiğinde kamusal alandaki öznelliğini o aile ferdine zorunlu olarak devretmektedir. TÜİK [33] verilerine göre yaklaşık 1,8 milyon yaşlı bireyin tek başına yaşadığı düşünüldüğünde, bu enformel destek ağlarının her yaşlı birey için erişilebilir olmadığı görülmektedir. Yalnız yaşayan yaşlılar; e-Devlet, dijital bankacılık ve MHRS gibi sistemlerin karmaşık arayüzleriyle baş başa kalmakta, Bourdieu'nün[34] terminolojisiyle ifade etmek gerekirse, gerekli dijital kültürel sermayeden yoksun biçimde kamusal alanda failliklerini yitirme riskiyle yüzleşmektedir. Foucault'cu bir perspektiften[35] bakıldığında ise temel kamusal haklara erişimin dijital okuryazarlık koşuluna bağlanması, teknolojiyi bir kolaylaştırıcıdan ziyade, norma uyamayanı kamusal alandan dışlayan görünmez bir denetim ve dışlama mekanizmasına dönüşebilmektedir. Dolayısıyla dijitalleşmenin ürettiği bilişsel ve operasyonel yük; kurumsal aygıtların henüz karşılayamadığı noktalarda enformel aile ağlarına transfer

---

29 Yapısal entegrasyon mesafesi kavramı için bkz. Jan A. G. M. Van Dijk, *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society* (Thousand Oaks: Sage Publications, 2005), 21-45.

30 Neil Charness vd. (ed.), *Communication, Technology and Aging: Opportunities and Challenges for the Future* (New York: Springer Publishing Company, 2001) ; Teresa Corrêa vd., "Brokering New Technologies: The Role of Children in Their Parents' Usage of the Internet", *New Media & Society* 17/4 (2015), 483–500 ; Sarah Nelissen – Jan Van den Bulck, "When Digital Natives Instruct Digital Immigrants: Active Guidance of Parental Media Use by Children and Conflict in the Family", *Information, Communication & Society* 21/3 (2018), 375–387.

31 Didem Demir Erbil – Oya Hazer, "Kuşaklararası Dayanışma Açısından Yaşlıların Dijital Okuryazarlık Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma", *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 21/2 (2021).

32 Köroğlu, "Dijitalleşen Dünyada Yaşlılık-Teknoloji İlişkisi".

33 TÜİK, *İstatistiklerle Yaşlılar, 2025*.

34 Pierre Bourdieu, *The Forms of Capital", Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. John G. Richardson (New York: Greenwood Press, 1986).

35 Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Kitabevi, 2000).

edilmekte, bu durum yaş dostu kurumsal stratejilerin geliştirilmesini yapısal bir zorunluluk haline getirmektedir. Öte yandan, aile içi sosyal bağlarına devredilen bu "dijital bakım emeği" aile içi roller açısından nötr bir süreç değildir. Yaşlı bireylerin dijital işlemleri için gereken zaman, bilişsel çaba ve duygusal destek; tıpkı fiziksel bakım pratiklerinde olduğu gibi çoğunlukla hane içindeki kadınların omuzlarına yüklenmektedir.[36] Bu durum, aile içi dayanışma olarak kodlanan sürecin arka planında, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dijital alanda yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu durum, aile içi dayanışma [37] olarak kodlanan sürecin arka planında, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dijital alanda yeniden üretildiğini göstermektedir. [38]Yaşlı bireyin kamusal hizmetlere erişimindeki epistemik kırılganlık, hane içindeki kadının görünmez emeği üzerinden telafi edilmeye çalışılmakta; böylece devletin dijital refah bağlamında üstlenmesi gereken kurumsal sorumluluk, yalnızca enformel ağlara değil, aynı zamanda cinsiyetlendirilmiş bir bakım yüküne dönüştürülmektedir.

2. Gri Dijital Uçurum ve Dijital Refah Devleti: Karşılaştırmalı Küresel Modeller

Yapısal otomasyon süreçlerinin kamusal alanda yarattığı epistemik dışlanma riskleri, toplumun refah rejimi yapısına ve izlenen sosyal politika stratejilerine göre farklı biçimler almaktadır. Türkiye'deki dijital entegrasyon mesafesi ve buna bağlı gelişen enformel destek ağları, bu örüntünün özgün bir tezahürüdür; ancak söz konusu yapısal sorun yalnızca Türkiye'ye özgü değildir. Risk toplumunun[39] algoritmik evresinde dijitalleşme; yalnızca teknik bir altyapı dönüşümü değil, vatandaşlık haklarının ve toplumsal refahın yeniden dağıtıldığı kurumsal bir düzenleme alanı olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda gri dijital uçurumu yapısal düzeyde yönetmeye yönelik kapsamlı politikalar geliştiren küresel modeller, yaşlı bireylerin algoritmik doxa karşısında öznelliklerini koruyabilmeleri açısından karşılaştırmalı bir çerçeve sunmaktadır [40].

Bu modellerin başında, geleneksel refah devleti mirasını dijital ekosisteme uyarlama kapasitesiyle öne çıkan İskandinav modeli ve onun kurumsallaşmış temsilcisi İsveç

---

36 MacLeavy, Julie. "Care Work, Gender Inequality and Technological Advancement in the Age of COVID-19", *Gender, Work & Organization* 28/1 (2021), 138-154; European Institute for Gender Equality (EIGE), *Gender Equality Index 2020: Digitalisation and the Future of Work* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020).

37 Demir Erbil – Hazer, "Kuşaklararası Dayanışma Açısından Yaşlıların Dijital Okuryazarlık Deneyimleri".

38 Teknolojinin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretme işlevi için bkz. Judy Wajcman, *TechnoFeminism* (Cambridge: Polity Press, 2004), 7-35; Türkiye bağlamında yaşlı kadınlar ve dijital eşitsizlik kesişimi için bkz. Müge Adnan – Çağlar Özbek, "Digital Competences of Older Women in Turkey: Gender and Ageing as Double Danger", *Educational Gerontology* 49/12 (2023), 1023-1038; MacLeavy, *Gender, Work & Organization* 28/1 (2021), 138-154.

39 Beck, *Risk Toplumu*.

40 Greet Van Toorn vd., "Introduction to the Digital Welfare State: Contestations, Considerations and Entanglements", *Journal of Sociology* 60/3 (2024) ; Sofia Alexopoulou vd., "The Grey Digital Divide and Welfare State Regimes: A Comparative Study of European Countries", *Information Technology & People* 35/8 (2022).

gelmektedir[41]. İsveç, yapay zekâ uygulamalarının gündelik norm haline geldiği bir bağlamda dijital epistemenin[42] en ileri yapısal biçimini temsil etmektedir. Bu sürecin ürettiği algoritmik asimetriyi dengelemek ve yaşlı bireylerin sistem dışına itilmesini engellemek, İsveç modelinde temel bir kamu politikası sorumluluğu olarak kurumsal zemine oturtulmuştur. Avrupa Birliği standartlarıyla[43] uyumlu ulusal mevzuat; kamuya ait dijital arayüzlerin, e-sağlık altyapılarının ve yapay zekâ destekli hizmetlerinin yaşlı bireylerin bilişsel ve algısal kapasitelerine göre erişilebilirlik ilkeleri doğrultusunda tasarlanmasını öngörmektedir. Bourdieu'nün[44] kavramsal çerçevesinden bakıldığında bu model, yaşlı öznelerden algoritmik doxa'ya tek yönlü uyum talep etmez, aksine sistemin doğrudan öznenin habitusuna ve mevcut dijital sermayesine uyarlandığı çift yönlü bir "kurumsal esneklik" mekanizması inşa eder. Bununla birlikte Alexopoulou ve Åström[45], İsveç'in güçlü refah modeline karşın yaşlı bireylerin dijital desteği büyük ölçüde hâlâ aile üyelerinden aldığını ortaya koyarak bu modelin de sınırlılıklarını hatırlatmaktadır.

Dijital refahın küresel ölçekteki bir diğer özgün örneği, bürokratik mekanizmalarının büyük çoğunluğunu dijitalleştirerek "e-devletin başkenti" konumuna gelen Estonya'dır[46]. Estonya modelinin temel ilkesi, vatandaşın devlete değil devletin vatandaşa uyum sağlaması mantığına dayanmaktadır[47]. Bu yaklaşım çerçevesinde yaşlı birey, kurumsal bir işlem gerçekleştirirken aynı veriyi defalarca girmek ya da karmaşık alt menüler arasında kaybolmak zorunda kalmaz, yapay zekâ destekli devlet mekanizmaları, sağlık veya sosyal güvenlik hakları doğduğunda hizmeti bireyin talebini beklemeden doğrudan iletir. Bu şekilde otomasyon süreçlerinin ürettiği bilişsel yük kurumsal düzeyde karşılanarak yaşlı özne üzerindeki epistemik baskı, bu modelde hafifletilmektedir[48].

Asya-Pasifik bölgesinde ise Singapur, devlet merkezli refah politikalarının yaşlanan nüfusla nasıl bütünleştirilebileceğine dair farklı bir model sunmaktadır[49]. Singapur hükümeti,

41 Jannick Schou – Morten Hjelholt, *Digitalization and Public Sector Transformations* (London: Springer, 2018); Britt Östlund, "Digitizing Health Care: Welfare Technology as a Way to Meet Digital and Demographic Challenges in Sweden", 2017 4th International Conference on Systems and Informatics (ICSAI) (IEEE, 2017).

42 Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*.

43 European Parliament, Directive (EU) 2016/2102 on the Accessibility of the Websites and Mobile Applications of Public Sector Bodies, *Official Journal of the European Union* (2016).

44 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

45 Sofia Alexopoulou – Joachim Åström, "How the Responsibility of Digital Support for Older People Is Allocated? The Swedish Welfare System at the Crossroads", *Research on Ageing and Social Policy* 10/1 (2022).

46 Rainer Kattel – Ines Mergel, "Estonia's Digital Transformation", *Great Policy Successes*, ed. Paul Hart – Mark E. Compton (Oxford: Oxford University Press, 2019).

47 Kvgd Balaji, "E-Government and E-Governance: Driving Digital Transformation in Public Administration", *Public Governance Practices in the Age of AI* (2025).

48 Marju Himma-Kadakas – Ragne Kõuts-Klemm, "Developing an Advanced Digital Society: An Estonian Case Study", *Internet in the Post-Soviet Area: Technological, Economic and Political* Aspects (Cham: Springer International Publishing, 2023).

49 Shin Teng Hui Low vd., "Attitudes and Perceptions toward Healthcare Technology Adoption among Older Adults in Singapore: A Qualitative Study", *Frontiers in Public Health* 9 (2021).

"Akıllı Millet" vizyonu çerçevesinde kamusal alanı sistematik biçimde otomatize ederken, bu sürecin ürettiği entegrasyon mesafesini devlet eliyle tasarlanan kurumsal aracı yapılar aracılığıyla kapatmayı hedeflemiştir. 2020 yılında kurulan "SG Digital Office" (SDO), yaşlı nüfusu temel dijital becerilerle donatmayı misyon edinmiş devlet destekli bir kuruluştur[50]. SDO bünyesindeki "Dijital Elçiler" programı, topluluk kulüpleri, halk kütüphaneleri ve ada genelinde 200'den fazla gezici noktada yaşlılara akıllı cihaz kullanımından dijital güvenliğe, çevrimiçi işlemlerden enformasyon erişimine kadar uzanan becerileri birebir ve sürekli bir pedagoji çerçevesinde aktarmaktadır[51].

İsveç, Estonya ve Singapur örnekleri; coğrafi, siyasi ve refah rejimi farklılıklarına karşın ortak bir kurumsal mantığı paylaşmaktadır: dijitalleşmenin ürettiği entegrasyon mesafelerini bireysel uyum kapasitesine ya da enformel dayanışma ağlarına havale etmek yerine, makro düzeyde regülasyon ve yaş dostu kurumsal stratejiler aracılığıyla yapısal düzeyde yönetmek [52]. Bu modeller, kurumsal otomasyonun toplumsal kapsayıcılıkla bütünleştirilebileceğini göstermekte; yaşlı bireyin dijital kamusal alandaki öznelliğini koruma sorumluluğunun piyasa dinamiklerine değil devletin düzenleyici kapasitesine ait olduğunu somut politika pratikleriyle ortaya koymaktadır.

Bu üç modelin Türkiye bağlamı açısından taşıdığı çıkarımlar son derece önemli çıkarımlar sunmaktadır. Türkiye köklü aile geleneği, güçlü mahalle ve muhtarlık altyapısı ile e-devlet alanında kat ettiği kurumsal birikim sayesinde bu modellerin öngördüğü dönüşümler için sağlam bir toplumsal ve kurumsal zemine sahiptir. Nitekim Türkiye'deki aile içi kuşaklararası dayanışma, pek çok Batı Avrupa ülkesinde kurumsal mekanizmalar aracılığıyla sağlanmaya çalışılan sosyal desteği enformel ve çoğu zaman önemli ölçüde üretmektedir[53]. Bu köklü dayanışma kültürü, Singapur modelindeki mahalle ölçeğindeki destek anlayışıyla örtüşmekte; devlet destekli dijital destek noktalarının toplumsal karşılık bulacağı güçlü bir altyapıya işaret edebilir. Öte yandan Türkiye'nin e-devlet alanındaki başarısı kurumsal otomasyonun kapsayıcılıkla bütünleştirilebileceğinin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin yürüttüğü Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025, bu kapsamlı kurumsal vizyonun belgelenmiş bir göstergesidir[54]. Dolayısıyla küresel modeller Türkiye için bir eksiklik göstergesi değil; mevcut güçlü kurumsal ve toplumsal birikimin üzerine inşa edilebilecek politika tasarımlarına ilham veren karşılaştırmalı bir referans çerçevesi olarak işlev görmektedir.

---

50 Infocomm Media Development Authority (IMDA), *Singapore Digital Society Report 2023*

51 IMDA, *Singapore Digital Society Report 2023.*

52 Van Toorn vd., "Introduction to the Digital Welfare State" ; Alexopoulou – Åström, "How the Responsibility of Digital Support".

53 Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde yaşlı bakımının kurumsal mekanizmalar aracılığıyla karşılandığına dair bk. Gianfranco Damiani vd., "Patterns of Long Term Care in 29 European Countries: Evidence from an Exploratory Study", *BMC Health Services Research* 11/316 (2011); Joanna Geerts – Karel Van den Bosch, "Transitions in Formal and Informal Care Utilisation amongst Older Europeans: The Impact of National Contexts", *European Journal of Ageing* 9/1 (2012), 30.

54 DDO, "Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025".x

3. Korumacı Paradigmanın Ötesinde: Epistemik Hakkaniyet ve Yaş Dostu Yapay Zekâ Mimarileri

Yapay zekâ sistemlerinin ve kurumsal otomasyonun toplumsal alandaki hegemonyasını inceleyen mevcut gerontoloji ve yaşlılık sosyolojisi literatürü, yaşlı bireylerin dijitalleşme deneyimlerini korumacı ve telafi edici bir perspektiften ele almaktadır. Bu yaklaşım, yaşlı bireyleri algoritmik dönüşüm karşısında "korunmaya muhtaç", toplumun diğer yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında, dijital sermayeden yoksun, teknolojik gelişimin hızına yetişemeyen edilgen nesneler olarak kodlamayabilmektedir [55]. Oysa bu korumacı refleks, hak temelli, iyi niyetli bir toplumsal kaygı barındırıyor gibi görünse de kimi zaman yaşlı bireyin toplumsal özneliğini ve epistemik kapasitesini göz ardı ederek onu yapısal olarak sistemin dışına iten söylemsel bir dışlanmayı da yeniden üretmektedir. Foucault'cu bir perspektiften bakıldığında bu durum son derece çarpıcıdır: Korumacı söylem, yaşlı bireyi tam da ona "yardım ettiğini" iddia ederken bir iktidar nesnesi olarak yeniden inşa etme riski taşımaktadır Bourdieu'nün[56] kavramsal çerçevesinden değerlendirildiğinde ise bu yaklaşım, yaşlı bireyin habitus ve sermaye birikimini görmezden gelerek onu alanda konumlanmaya muktedir olmayan, edilgen bir nesne olarak yeniden üretmektedir. Dolayısıyla algoritmik çağda yaşlılık olgusu, sadece bir teknolojik adaptasyon ve kurumsal yardım olarak düşünülmemelidir.

Bu normatif yeniden inşanın ilk ve en hayati adımı, epistemik hakkaniyet kavramının — bireylerin bilgi üreten ve paylaşan özneler olarak tanınma hakkını merkeze alan bu çerçevenin — kamusal ve teknolojik politikalara bir temel hak olarak yerleştirilmesidir.[57] Epistemik hakkaniyet; dijital epistemenin[58] ve algoritmik doxa'nın[59] kurduğu yeni bilgi/iktidar rejiminde yaşlı bireylerin kendi yaşam dünyalarına dair bilgi üretme, bu bilgiyi kurumsal mekanizmalara aktarma ve dijital kararlara doğrudan etki etme hakkını savunur. Bu kavram, yalnızca teknik bir erişim meselesi değil; kimin bilgisinin geçerli sayıldığını, kimin deneyiminin algoritmik tasarıma dahil edildiğini ve kimin sesinin kurumsal karar süreçlerinde duyulabildiğini belirleyen bir adalet ilkesidir. Yapay zekâ algoritmaları ve makine öğrenmesi modelleri, veri setlerini işlerken genç ve dijital olarak aktif nüfusun davranış kalıplarını merkeze almakta; bu durum yaşlı nüfusu algoritmik tasarım aşamasında yapısal olarak görünmez kılmaktadır[60]. Söz konusu görünmezlik yalnızca teknik bir veri açığı değil; Foucault'nun[61] iktidar-bilgi ilişkisi çerçevesinde okunduğunda, kimin bilgisinin meşru ve

55 Chu vd., "Digital Ageism" ; Rosales – Fernández-Ardèvol, "Ageism in the Era of Digital Platforms".

56 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

57 Miranda Fricker, *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing* (Oxford: Oxford University Press, 2007),1-29

58 Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*.

59 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

60 Charlene H. Chu vd., "Digital Ageism: Challenges and Opportunities in Artificial Intelligence for Older Adults", *The Gerontologist* 62/7 (2022), 947–955

61 Foucault, *İktidarın Gözü*.

kimin deneyiminin hesaba katılmaya değer sayıldığını belirleyen normatif bir dışlama pratiğidir. Bu asimetriyi kırmak, yaşlı bireylerin yapay zekâ mimarilerinin geliştirilme süreçlerinde yalnızca kullanıcı deneyimi testlerinin pasif deneği olarak değil; algoritmik tasarımın veri politikasını, etik sınırlarını ve arayüz mantığını belirleyen kurucu paydaşlar olarak yer almasını yasal bir zorunluluk olarak kurgulayan politika çerçevelerini gerektirmektedir[62]. Türkiye bağlamında bu ilkenin hayata geçirilmesi; yaşlı bireylerin yalnızca dijital hizmetlerin pasif alıcısı değil, bu hizmetlerin tasarım süreçlerinin aktif katılımcısı olarak kurumsal mekanizmalara dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu doğrultuda bu çalışmanın önerdiği normatif çerçeve, "yaş dostu yapay zekâ mimarileri" ilkesi üzerine kuruludur. Bu ilke, teknolojiyi yaşlı bireye rağmen ya da ona yukarıdan aşağıya yardım etmek adına tasarlayan anlayışı reddeder. Yaş dostu yapay zekâ mimarileri; yapay zekâ araçlarının yaşlı bireyin sivil ve kamusal alandaki failliğini kısıtlayan değil, aksine pekiştiren enstrümanlar olarak tasarlanmasını talep eder. Önerilen çerçeve, proaktif devlet arayüzlerini ve yaş dostu yapay zekâ tasarımını tam da bu noktada devreye sokarak; yaşlı bireyin bir aracıya ihtiyaç duymadan, kendi bilişsel şemaları ve hız ritmiyle kamusal hizmetleri bağımsızca yönetebileceği özerklik alanları inşa etmeyi hedefler. Bourdieu'nün[63] kavramsal çerçevesiyle ifade etmek gerekirse, yaş dostu yapay zekâ mimarileri yaşlı öznenin dijital alandaki sermaye birikimini artıran ve habitusunu güçlendiren araçlar olarak işlev görmeli; algoritmik doxa'ya uyum sağlamanın önündeki yapısal engelleri kaldırmalıdır. Bu bağlamda yaş dostu yapay zekâ mimarilerinin pratik karşılığı; karmaşık alt menülerle, hızlı zaman aşımı süreleriyle ve manipülatif tasarım kalıplarıyla donatılmış görsel ara yüzlerin ötesine geçebilmektir. Örneğin, e-devlet veya dijital sağlık platformlarında yaşlı bireyin bilişsel ritmine uyum sağlayabilen, yerel dilsel nüansları ve aksanları algılayabilen gelişmiş sesli asistanların standartlaştırılması, epistemik hakkaniyetin somut bir adımıdır. Doğal dil işleme (NLP) teknolojilerinin, yalnızca genç nüfusun hızlandırılmış iletişim kalıplarına göre değil, yaşlı bireylerin farklılaşan ifade biçimlerine göre eğitilmesi gerekmektedir [64]. Aksi takdirde, Foucault'nun[65] işaret ettiği gibi standartlaştırılmış teknolojik ara yüzler, yaşlı bedeni belirli bir hızda işlem yapmaya zorlayan ve bu hızı yakalayamayanı dışlayan ince bir biyo-politik denetim mekanizması olarak işlev görmeye devam edecektir.

Nihayetinde bu dönüşüm, risk toplumunun[66] getirdiği yapısal belirsizlikleri kurumsal sorumluluk ve toplumsal dayanışmanın kesişiminde yönetmeyi amaçlayan bütüncül bir teknoloji politikası tasarımıdır. Beck'in kuramsal çerçevesinden hareketle söylemek gerekirse, algoritmik dönüşümün ürettiği riskler bireysel başa çıkma stratejilerine ya da enformel dayanışma ağlarına havale edilemez; bu riskler ancak kurumsal düzenlemeler ve

62 Rosales – Fernández-Ardèvol, "Ageism in the Era of Digital Platforms".

63 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

64 Chu vd., "Digital Ageism".

65 Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*.

66 Beck, *Risk Toplumu*.

yapısal güvenceler aracılığıyla yönetilebilir. Foucault'cu perspektiften bakıldığında ise yaş dostu yapay zekâ mimarilerinin inşası, yalnızca teknik bir tasarım tercihi değil; kimin kamusal alanda görünür olduğunu ve kimin sesinin duyulduğunu belirleyen iktidar ilişkilerini yeniden düzenleyen normatif bir müdahaledir. Bourdieu'nün terminolojisiyle ise bu müdahale; dijital alandaki sermaye ve habitus eşitsizliklerini gidermeye yönelik yapısal bir yeniden dağılım pratiği olarak okunabilir. Yaş dostu yapay zekâ mimarileri; devletin dijitalleşme başarılarını İsveç, Estonya ve Singapur örneklerinde gözlemlediğimiz kapsayıcı kurumsal güvenceler ve mahalle düzeyindeki pedagojik destek mekanizmalarıyla güçlendirmeyi zorunlu kılmaktadır[67]. Yaşlı birey; dönüşen kamusal alanın karşısında edilgen bir teknoloji tüketicisi ya da koruma nesnesi olarak değil, dijital vatandaşlık haklarını kendi failliğiyle kullanan aktif bir özne olarak konumlandırılmalıdır. Ancak bu normatif çerçeve kurumsal düzeyde hayata geçirildiğinde, algoritmik dönüşüm yaşlılık için bir epistemik dışlanma tehdidi olmaktan çıkacak; kapsayıcı bir dijital vatandaşlığın mümkün olduğu toplumsal bir düzene dönüşmesine katkı sağlayabilecektir.

Sonuç

Bu çalışma; Beck'in "Risk Toplumu" kuramını, Foucault'nun "episteme" ve "bilgi/iktidar analizi"ni ve Bourdieu'nün "doxa" ile "habitus" kavramsallaştırmasını bir araya getirerek dijital çağda yaşlılık olgusunu yeniden okumayı mümkün kılan özgün bir analitik çerçeve geliştirmiştir. Beck'in[68] risk toplumu kavramı; geç modernleşmenin ürettiği yapısal belirsizliklerin günümüzde algoritmik bir evreye taşındığını ve bu evrenin yeni risk kategorileri ürettiğini ortaya koymaktadır. Foucault'nun[69] episteme ve bilgi/iktidar analizi; bu yeni evrenin, nelerin bilinebilir ve rasyonel kabul edilebileceğini belirleyen kolektif bir "dijital episteme" kurduğunu göstermektedir. Bourdieu'nün[70] doxa ve habitus kavramsallaştırması ise bu epistemik düzenin gündelik hayata nasıl sızdığını ve özneler tarafından neden sorgulanmadan benimsendiğini açıklamaktadır. Üç kuramın kesişiminden çıkan özgün kavramsal katkı "algoritmik doxa" olgusudur: Kurumsal altyapılar eliyle tahkim edilen bu yapı, dijital sistemlerin işleyiş mantığını sorgulanamaz ve alternatifsiz bir doğal düzen olarak sunarken, başta yaşlı bireyler olmak üzere, dijital sermayeden yoksun tüm özneler bu doğal düzene habitus düzeyinde uyum sağlayamayanları dijital kamusal alandan dışlayıcı etkiler üretmektedir.

Bu kuramsal çerçevenin ampirik doğrulaması, Türkiye örneği üzerinden yapılmıştır. Devlet aygıtının e-Devlet, MHRS ve e-Nabız gibi platformlarla katettiği kurumsal modernleşme, vatandaşlık haklarının kullanım biçimini köklü biçimde dönüştürmüştür. Ancak Foucault'cu bir perspektiften bakıldığında bu dönüşüm; teknolojiyi bir kolaylaştırıcıdan, normu dayatan ve normun gerisinde kalanı kamusal alandan tecrit eden görünmez bir iktidar aygıtına

67 Alexopoulou vd., "The Grey Digital Divide" ; Van Toorn vd., "Introduction to the Digital Welfare State".

68 Beck, *Risk Toplumu*.

69 Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*.

70 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

dönüştürebilmektedir. Nitekim TÜİK[71] verileri bu iktidar asimetrisini sayısal olarak belgeler niteliktedir. Günümüzde, 65-74 yaş grubunun e-devlet hizmetlerine katılım oranı oldukça düşüktür. Bourdieu'nün terminolojisiyle ifade etmek gerekirse; gerekli dijital kültürel sermayeden yoksun yaşlı bireyler, algoritmik habitus içinde kimi zaman yönlerini bulamamakta ve kamusal alandaki failliklerini yitirerek edilgen nesnelere dönüşebilmektedir. Ancak Türkiye bağlamında aile içi dayanışma ağlarının görece güçlü olması ve toplumumuzun aile içi bağları pekiştiren köklü kültürel yapısına paralel olarak aile fertlerinin enformel dayanışma ağları bu yapısal çelişkiyi yumuşatmaktadır. Teknolojik bilgiden görece yoksun yaşlı birey, dijital toplumda kendine yer bulabilmek için çoğu zaman aile içindeki genç kuşaklardan destek almak suretiyle çevrimiçi varlığını sürdürmektedir. Tersine mentorluk olarak da ifade edilebilecek bu mekanizma her ne kadar oldukça yararlı olsa da yaşlı bireyin dijital failliğini pekiştirmekten uzaktır. Çünkü onu bir başkasının sermayesine bağımlı kılarak yapısal olarak daha edilgen bir konuma yerleştirme eğilimindedir. Beck'in risk toplumu kuramı açısından değerlendirildiğinde ise dijitalleşmenin ürettiği riskler sınıf, cinsiyet ve yaş eksenlerinde eşitsiz biçimde dağılmakta; yaşlı nüfus bu risklerin en az kurumsal koruma altında olan öznesi konumuna yerleşmektedir.

Öte yandan küresel anlamda bakıldığında, farklı ülkelerde benimsenen modeller, bu yapısal çelişkinin farklı refah rejimi stratejileriyle nasıl yönetilebileceğini göstermektedir. İsveç, Estonya ve Singapur örnekleri; coğrafi ve siyasi farklılıklarına karşın ortak bir kurumsal mantığı paylaşmaktadır: algoritmik doxa'nın ürettiği entegrasyon mesafelerini bireysel uyum kapasitesine ya da enformel dayanışmaya havale etmek yerine devletin düzenleyici kapasitesinin alanına dahil etmek. Tüm bunların yanı sıra spesifik örnekler farklı sınırlılıklarını da görünür kılmaktadır: güçlü bir refah devleti yapısına sahip olmak, enformel aile desteğine bağımlılığı tek başına ortadan kaldırmamaktadır[72]. Dolayısıyla kurumsal tasarım ile uygulama arasındaki mesafe, dijital refah devleti modellerinin sürekli izlenmesini ve güncellenmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu kuramsal ve ampirik bulgulardan hareketle çalışma hem Türkiye özelinde hem de genel bir politika çerçevesi olarak uygulanabilecek dört bütünleşik öneri geliştirmektedir.

Birincisi, kamusal dijital sistemlerin vatandaşın talepte bulunmasını bekleyen pasif altyapılar olmaktan çıkarılması; haklar doğduğunda hizmeti doğrudan bireye ileten proaktif devlet mekanizmalarına dönüştürülmesidir. Estonya modelinin temel ilkesi olan bu yaklaşım, bir başka deyişle vatandaşın devlete değil, devletin vatandaşa uyum sağlaması yaklaşımı, algoritmik doxa'nın ürettiği bilişsel yükü bireyden alarak kurumsal düzeyde üstlenmektedir. Türkiye'de e-Devlet, MHRS ve e-Nabız platformlarının bu ilke doğrultusunda yeniden yapılandırılması, yaşlı bireylerin kamusal hizmetlere erişimini bireysel bir beceri koşuluna bağlı olmaktan çıkarıp kapsayıcı bir vatandaşlık pratiğine dönüştürecektir.

71 TÜİK, *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2025*.

72 Alexopoulou – Åström, "How the Responsibility of Digital Support".

İkincisi, mahalle ölçeğinde kurumsal destek altyapılarının inşasıdır. Singapur'un Dijital Elçiler programının gösterdiği üzere, dijital dışlanmanın sürdürülebilir çözümü birebir, yerinde ve sürekli bir pedagojik destek gerektirmektedir. Türkiye'nin köklü mahalle ve muhtarlık altyapısı bu model için güçlü bir kurumsal zemin sunmaktadır. Özellikle muhtarlık kurumu, salt idari bir birim olmanın ötesinde, Türkiye'nin geleneksel toplumsal yapısında mahalle habitusunun[73] merkezinde yer alan, güven ilişkilerine dayalı organik bir aracı yapıdır. Kurumsal otomasyonun yaşlı bireyde yarattığı yabancılaşma hissi, ancak bürokrasinin en kılcal, en ulaşılabilir, "tanıdık" damarı olan muhtarlıklar gibi yerel yönetim birimleri aracılığıyla kurulacak teknolojik destek ofisleriyle aşılabilir. Singapur modelindeki "Dijital Elçiler" uygulamasının Türkiye bağlamındaki en rasyonel karşılığı; mahalle kültürünün içinden gelen, yaşlı bireyleri ismen tanıyan ve yerel güven ağlarına entegre olmuş, dijital gelişmelere vakıf sosyologların muhtarlıklar koordinasyonunda istihdam edilmesidir. Bu model, yaşlı bireyin dijital kamusal alana entegre olurken sistemin soğuk algoritmik yüzüyle değil, mahallenin aşina olduğu insan faktörüyle karşılaşmasını sağlayarak kurumsal dışlanma riskini[74] mikro düzeyde bertaraf edecektir. Bununla birlikte, devlet destekli dijital destek noktaları aracılığıyla yalnız yaşayan yaşlılara hak temelli ve standartlaştırılmış kurumsal destek sunulması, enformel aile ağlarının kapsamadığı özneleri koruma altına alacaktır. Bu model, yerel yönetim altyapısı güçlü olan her ülkede uyarlanabilir nitelikte olup evrensel bir politika aracına dönüşme potansiyeli taşımaktadır.

Üçüncüsü, algoritmik tasarım süreçlerine katılım hakkının yasal güvence altına alınmasıdır. Chu vd.'nin[75] ortaya koyduğu üzere, yapay zekâ sistemleri veri setlerini işlerken genç ve dijital olarak aktif nüfusun davranış kalıplarını merkeze almaktadır. Bu durum yaşlı nüfusu algoritmik tasarım aşamasında yapısal olarak görünmez kılmaktadır. Epistemik hakkaniyet ilkesi, yaşlı bireylerin yalnızca kullanıcı deneyimi testlerinin pasif deneği olarak değil; veri politikasını, etik sınırları ve ara yüz mantığını belirleyen kurucu paydaşlar olarak bu süreçlere dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi bünyesinde atılan mevcut adımlar bu dönüşüm için güçlü bir zemin sunmakla birlikte söz konusu katılım mekanizmalarının yaşlı nüfus özelinde daha da derinleştirilerek yasal bir çerçeveyle tahkim edilmesine ihtiyaç vardır. Genel çerçevede ise bu öneri; AB Yapay Zekâ Yasası[76] gibi mevcut uluslararası düzenleyici çerçevelerin yaş temelli erişilebilirlik boyutunu güçlendirmesi için somut bir zemin sunmaktadır.

Dördüncü ve son öneri, yasal erişilebilirlik güvencesinin ulusal mevzuata kazınması yönündedir. AB Erişilebilirlik Direktifi[77] ile uyumlu düzenlemelerin hayata geçirilmesi,

73 Bourdieu, *Bir Pratik Teorisi için Taslak*.

74 Beck, *Risk Toplumu*.

75 Chu vd., "Digital Ageism".

76 European Parliament, Regulation (EU) 2024/1689 Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act), *Official Journal of the European Union* (2024).

77 EU Directive 2016/2102.

kamuya ait tüm dijital ara yüzlerin yaşlı bireylerin bilişsel ve algısal kapasitelerine göre uyarlanmasını zorunlu kılacaktır. Bu düzenleme; İsveç modelinin çift yönlü kurumsal esneklik mekanizmasını Türkiye bağlamına taşıyarak sistemin doğrudan öznenin habitusuna ve mevcut dijital sermayesine uyarlandığı bir yapı inşa edecektir.

Son olarak bu çalışmanın sınırlılıklarına ve açtığı araştırma alanlarına değinmek gerekmektedir. Çalışma; TÜİK ve Eurostat verileriyle desteklenen nicel göstergelere ve karşılaştırmalı politika analizine dayanmaktadır. Bu yaklaşım yapısal örüntüleri ve kurumsal mekanizmaları görünür kılmak bakımından sağlam bir zemin sunsa da bazı boşlukları kapatmak mümkün olmamıştır. Nicel veriler, yaşlı bireylerin algoritmik sistemlerle kurdukları ilişkinin öznel dokusunu, gündelik deneyimlerini, anlamlandırma biçimlerini, uyum ya da direnç pratiklerini tam anlamıyla yansıtamamaktadır. Türkiye'deki yaşlı bireylerin enformel destek pratiklerini ve kurumsal dışlanma deneyimlerini kendi sesleriyle aktaran nitel araştırmalar henüz oldukça sınırlıdır. Bunu ortadan kaldırmak için konu ile ilgili daha fazla nitel araştırmaya, özellikle derinlemesine görüşme ve etnografik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan çalışma Türkiye'yi bütünleşik bir analitik birim olarak ele almakta; kentsel-kırsal ayrışmaları, bölgesel eşitsizlikleri ve yaşlı nüfus içindeki sınıf, cinsiyet ve eğitim farklılıklarını ayrıntılı biçimde işleyememektedir. Türkiye'nin farklı coğrafi ve sosyoekonomik bağlamlarında yaşlı bireylerin dijitalleşmeyle kurdukları ilişkiyi ele alan karşılaştırmalı çalışmalar hem kuramsal hem de politika açısından alana değerli katkılar sunacaktır. Benzer biçimde, Türkiye'nin özgün ve köklü aile yapısı ve refah anlayışının gri dijital uçurumu nasıl biçimlendirdiğini Avrupa ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak sorgulayan araştırmalar da bu tartışmayı zenginleştirecektir. Nihayetinde bu çalışma; gerontoloji, yaşlılık sosyolojisi, sosyal politika ve dijital sosyoloji arasındaki sınırları aşan disiplinlerarası bir araştırma gündeminin gerekliliğine işaret etmektedir. Bu gündemin merkezinde ise şu normatif iddia yer almaktadır: Dijital dönüşüm, ancak toplumun en kırılgan öznelerini aktif ve egemen yurttaşlar olarak kapsadığında gerçek anlamıyla kapsayıcı sayılabilir.

Kaynakça | References

Adnan, Müge ve Özbek, Çağlar. "Digital Competences of Older Women in Turkey: Gender and Ageing as Double Danger". *Educational Gerontology* 49/12 (2023), 1023-1038.

Alexopoulou, Sofia – Åström, Joachim – Karlsson, Martin. "The Grey Digital Divide and Welfare State Regimes: A Comparative Study of European Countries". *Information Technology & People* 35/8 (2022), 273–291.

Alexopoulou, Sofia – Åström, Joachim. "How the Responsibility of Digital Support for Older People Is Allocated? The Swedish Welfare System at the Crossroads". *Research on Ageing and Social Policy* 10/1 (2022), 48–76. https://doi.org/10.17583/rasp.8883

Arun, Özgür vd. "Yaşlıların Toplumsal Sınıfı, Dijital Sermayeleri ve COVID-19 Salgınında Bağlantıda Kalma Pratikleri". *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 42/2 (2022), 387–410. https://doi.org/10.26650/SJ.2022.42.2.0016

Balaji, Kvgd. "E-Government and E-Governance: Driving Digital Transformation in Public Administration". *Public Governance Practices in the Age of AI,* (2025), 23–44.

Beck, Ulrich. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. çev. Kâzım Özdoğan. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.

Binark, Mutlu. "Eşitsizliklerin Yeniden Tezahürü: Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlı Bireyler". *Cogito* 98 (2022), 165–175.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Nüfus Bölümü. *2024 Dünya Nüfus Beklentileri: Sonuçların Özeti*. New York: Birleşmiş Milletler, 2024.

Bourdieu, Pierre. "The Forms of Capital". Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. (ed.) John G. Richardson. 241–258. New York: Greenwood Press, 1986.

Bourdieu, Pierre. *Bir Pratik Teorisi için Taslak: Kabiliye Üzerine Üç Etnoloji Çalışması*. çev. Nazlı Ökten. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

Boyalı, Handan. "Türkiye'de Vatandaş Odaklı İdare: E-Devlet Ötesi Dijitalleşen Kamu". *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi* 6/2 (2023), 172–190. https://doi.org/10.38057/bifd.1325556

Burrell, Jenna ve Fourcade, Marion. "The Society of Algorithms". *Annual Review of Sociology* 47 (2021), 213-237.

Charness, Neil vd. (ed.). *Communication, Technology and Aging: Opportunities and Challenges for the Future*. New York: Springer Publishing Company, 2001.

Chu, Charlene H. vd. "Digital Ageism: Challenges and Opportunities in Artificial Intelligence for Older Adults". *The Gerontologist* 62/7 (2002), 947–955. https://doi.org/10.1093/geront/gnab167

Corrêa, Teresa vd. "Brokering New Technologies: The Role of Children in Their Parents' Usage of the Internet". *New Media & Society* 17/4 (2015), 483–500.

Çeğin, Güney. "Muhalif Bir Entelektüelin Büyü Bozumu: Bourdieu ve Entelektüeli Sorunsallaştırmak". Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi. ed. Güney Çeğin vd. 499–524. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Çeğin, Güney – Arlı, Alim. "İdeoloji Kavramının Aşınması ve Pierre Bourdieu'nun Kuramsal Seçenekleri". *Doğu Batı* 28 (2004), 163–181.

Damiani, Gianfranco vd. "Patterns of Long Term Care in 29 European Countries: Evidence from an Exploratory Study". *BMC Health Services Research* 11/316 (2011). https://doi.org/10.1186/1472-6963-11-316

DDO, T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. "Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025". Erişim 30 Mayıs 2026. https://cbddo.gov.tr/

Demir Erbil, Didem – Hazer, Oya. "Kuşaklararası Dayanışma Açısından Yaşlıların Dijital Okuryazarlık Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma". *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 21/2 (2021), 271–298. https://doi.org/10.11616/basbed.vi.897599

Dijk, Jan A. G. M. van. *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2005.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD). "Yaşlılar için Dijital Beceriler: Etkili Eğitim Programları için Temel Adımlar". *OECD Politika Bültenleri* 35. Paris: OECD Yayıncılık, 2025, 1-3.

European Institute for Gender Equality (EIGE). *Gender Equality Index 2020: Digitalisation and the Future of Work*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020.

EU, European Parliament. *Directive (EU) 2016/2102 on the Accessibility of the Websites and Mobile Applications of Public Sector Bodies*. Official Journal of the European Union, 2016.

EU, European Parliament. *Regulation (EU) 2024/1689 Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act)*. Official Journal of the European Union, 2024.

Eubanks, Virginia. *Automated Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor.* New York: Macmillan+ORM, 2018.

Eurostat. "Digital Economy and Society Statistics – Households and Individuals". Erişim 30 Mayıs 2026. https://ec.europa.eu/eurostat

Fricker, Miranda. *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Foucault, Michel. *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

Foucault, Michel. *İktidarın Gözü: Seçme* Yazılar 4. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

Geerts, Joanna - Van den Bosch, Karel. "Transitions in Formal and Informal Care Utilisation amongst Older Europeans: The Impact of National Contexts". *European Journal of Ageing* 9/1 (2012), 27-37. https://doi.org/10.1007/s10433-011-0199-z

Görgün Baran, Aylin vd. "Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 1/45 (2017), 1–24.

Himma-Kadakas, Marju – Kõuts-Klemm, Ragne. "Developing an Advanced Digital Society: An Estonian Case Study". *Internet in the Post-Soviet Area: Technological, Economic and Political Aspects*. 109–133. Cham: Springer International Publishing, 2023.

IMDA, Infocomm Media Development Authority. "Singapore Digital Society Report 2023". Erişim 15 Nisan 2026. https://www.imda.gov.sg/resources/press-releases-factsheets-and-speeches/press-releases/2023/singapore-digital-society-report

Just, Natascha – Latzer, Michael. "Governance by Algorithms: Reality Construction by Algorithmic Selection on the Internet". *Media, Culture & Society* 39/2 (2017), 238–258.

Kattel, Rainer – Mergel, Ines. "Estonia's Digital Transformation". Great Policy Successes. ed. Paul Hart – Mark E. Compton. 143–160. Oxford: Oxford University Press, 2019.

Köroğlu, Muhammet Ali. "Dijitalleşen Dünyada Yaşlılık-Teknoloji İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 11/2 (2024), 239–264. https://doi.org/10.17541/optimum.1361146

Low, Shin Teng Hui vd. "Attitudes and Perceptions toward Healthcare Technology Adoption among Older Adults in Singapore: A Qualitative Study". *Frontiers in Public Health* 9 (2021), 588590. https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.588590

MacLeavy, Julie. "Care Work, Gender Inequality and Technological Advancement in the Age of COVID-19". *Gender, Work & Organization* 28/1 (2021), 138-154.

Nelissen, Sarah – Van den Bulck, Jan. "When Digital Natives Instruct Digital Immigrants: Active Guidance of Parental Media Use by Children and Conflict in the Family". *Information, Communication & Society* 21/3 (2018), 375–387.

Noble, Safiya Umoja. *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York: NYU Press, 2018.

Neuberger, Christoph et al. "The Digital Transformation of Knowledge Order: A Model for the Analysis of the Epistemic Crisis". *Annals of the International Communication Association* 47/2 (2023), 180-201.

Östlund, Britt. "Digitizing Health Care: Welfare Technology as a Way to Meet Digital and Demographic Challenges in Sweden". 4th International Conference on Systems and Informatics (ICSAI). 78–83. IEEE, 2017.

Pasquale, Frank. *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015.

Rosales, Andrea – Fernández-Ardèvol, Mireia. "Ageism in the Era of Digital Platforms". *Convergence* 26/5-6 (2020), 1074–1087. https://doi.org/10.1177/1354856520930905

Rouvroy, Antoinette – Berns, Thomas. "Algorithmic Governmentality and Prospects of Emancipation". *Réseaux* 177/1 (2013), 163–196.

Schou, Jannick – Hjelholt, Morten. *Digitalization and Public Sector Transformations*. London: Springer, 2018.

Tatlıcan, Ümit – Çeğin, Güney. "Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği". Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi. ed. Güney Çeğin vd. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2025". Erişim 12 Şubat 2026. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2025-53925

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "İstatistiklerle Yaşlılar, 2025". Erişim 30 Nisan 2026. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2025

UN, United Nations. "United Nations E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development". Erişim 15 Mart 2026. https://publicadministration.un.org/egovkb/

Van Toorn, Greet vd. "Introduction to the Digital Welfare State: Contestations, Considerations and Entanglements". *Journal of Sociology* 60/3 (2024), 507–522. https://doi.org/10.1177/14407833241260890

Wajcman, Judy. *TechnoFeminism*. Cambridge: Polity Press, 2004.

Zuboff, Shoshana. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs, 2019.